

PREMIUM

▲ Het Evoluon begon in 1985 gestalte te krijgen. © uit: EVOLUON, van Steef Hendriks

De ziel moet terug in het Evoluon

VIDEO'S | EINDHOVEN - Nu Philips het Evoluon verkoopt moet het weer meer worden dan een fascinerende constructie. Het moet opnieuw gaan leven. Pas als dat lukt, is de missie van de nieuwe eigenaren geslaagd.

Chris Paulussen 06-01-19, 14:00 Laatste update: 14:14

10

Stel, het Evoluon had niet in Eindhoven gestaan maar in Parijs, had het dan kunnen wedijveren met de Eiffeltoren? Dat het icoon van Eindhoven wereldwijd lang niet de bekendheid geniet die het icoon van Parijs ten deel valt, zegt wellicht meer over de twee steden dan over de bijzondere bouwwerken. Parijs een wereldstad, Eindhoven een provinciestad. Maar wel een provinciestad met een wereldconcern waarvan de mogelijkheden in de jaren zestig van de vorige eeuw – de tijd waarin het Evoluon gestalte kreeg - nauwelijks grenzen kenden.

De vergelijking komt niet uit de lucht vallen. In zijn memoires '45 jaar met Philips' schrijft Frits Philips over de problemen met de bijzondere vorm van het Evoluon. Het gebouw moest van beton worden. Wat de onderste helft van de schotel betreft was dat geen probleem. Maar de bovenste helft zou te zwaar worden en daarom werd voorgesteld om die van staal te maken.

Frits Philips gruwelde bij de gedachte. 'Philips kon niet aankomen met een constructie uit de tijd van de Eiffeltoren'. De knapste koppen uit de bouwwereld werden erbij gehaald. Maar hoe zij ook rekenden, het kon niet. 'Het moet kunnen', vond Frits Philips. En dus werd een inventieve oplossing gevonden. Een dak samengesteld uit zeshoekige panelen, licht en toch voldoende sterk.

Optimisme

De gang van zaken toont niet alleen de vasthoudendheid van Frits Philips, maar ook zijn niet te stuiten optimisme en geloof in de mogelijkheden van de techniek. Er stond nauwelijks een rem op, zeker niet in de jaren zestig toen het concern onder zijn leiding – geholpen door gunstige marktomstandigheden – topjaren beleefde. In die zin is het Evoluon niet alleen een icoon van Eindhoven maar ook een herinnering aan de bloeiperiode van het Philips-concern.

Nu het gebouw - met inmiddels de status van rijksmonument - andere eigenaren krijgt, is het de vraag of het Evoluon nieuw leven kan worden ingeblazen, waardoor het kan uitgroeien tot symbool van de kennisintensieve hightech-regio Brainport.

De ontstaansgeschiedenis van het Evoluon begint in feite in 1958, het jaar waarin het door de architecten Le Corbusier en Xenakis ontworpen Philips Paviljoen furore maakt op de wereldtentoonstelling in Brussel. In het fascinerende bouwwerk wordt een al even fascinerend Poème Electronique uitgevoerd van de componist Edgar Varèse – een multimediaspektakel avant la lettre. Na een half jaar eindigt de expo en wordt het paviljoen afgebroken.

Chaotisch

Het artistieke hoogstandje is spraakmakend geweest, heeft tegen de 2 miljoen bezoekers getrokken, maar of het de investering van 3 miljoen gulden - in die tijd ook voor Philips een aanzienlijk bedrag - waard is geweest, valt moeilijk te zeggen. Frits Philips vreest dat het voor veel bezoekers te abstract en te chaotisch was. Om herhaling te voorkomen komt hij met het voorstel om niet meer deel te nemen aan wereldtentoonstellingen en het geld dat daarmee wordt uitgespaard in een pot te stoppen voor de bouw van een permanente expositieruimte.

Als hij in 1961 de leiding over het concern krijgt, bedenkt hij dat het 75-jarig bestaan van het concern daarvoor een mooie aanleiding is. Hij bespreekt zijn idee tijdens een lunch met de inmiddels gepensioneerde Philips-architect en art director Louis Kalff, die meteen enthousiast is. Op de achterkant van een menukaart – althans volgens Frits Philips, volgens andere versies was het op een servet of een bierviltje – maakt Kalff enkele schetsen van hoe zo'n futuristisch tentoonstellingsgebouw zou kunnen uitzien. Vooral van de schotelvorm is Frits Philips gecharmeerd en hij vraagt Kalff het gebouw te ontwerpen. Kalff vindt het voor hem als gepensioneerde een te grote klus en stelt voor om 'de jonge De Bever' erbij te halen. En zo geschiedt.

Of het precies is gegaan zoals Frits Philips beschrijft mag worden betwijfeld. Ook Kalff, die na zijn pensionering in 1960 graag voor het concern actief wil blijven, zegt het idee van een permanent tentoonstellingsgebouw te hebben geopperd. En hij zou Frits Philips er in een brief op hebben geattendeerd dat het 75-jarig bestaan daarvoor een uitgelezen aanleiding zou zijn. En dan is er nog het verhaal van architect Leo de Bever, dat hij na terugkeer van stages in de Verenigde Staten enkele schetsen van een futuristisch tentoonstellingspark aan Kalff heeft voorgelegd.

Tijdens de bouw moet elk onderdeel worden ondersteund. Zo dient de 'achtbaan'-achtige constructie op de foto als tijdelijke steun voor de betonelementen van de onderschaal.

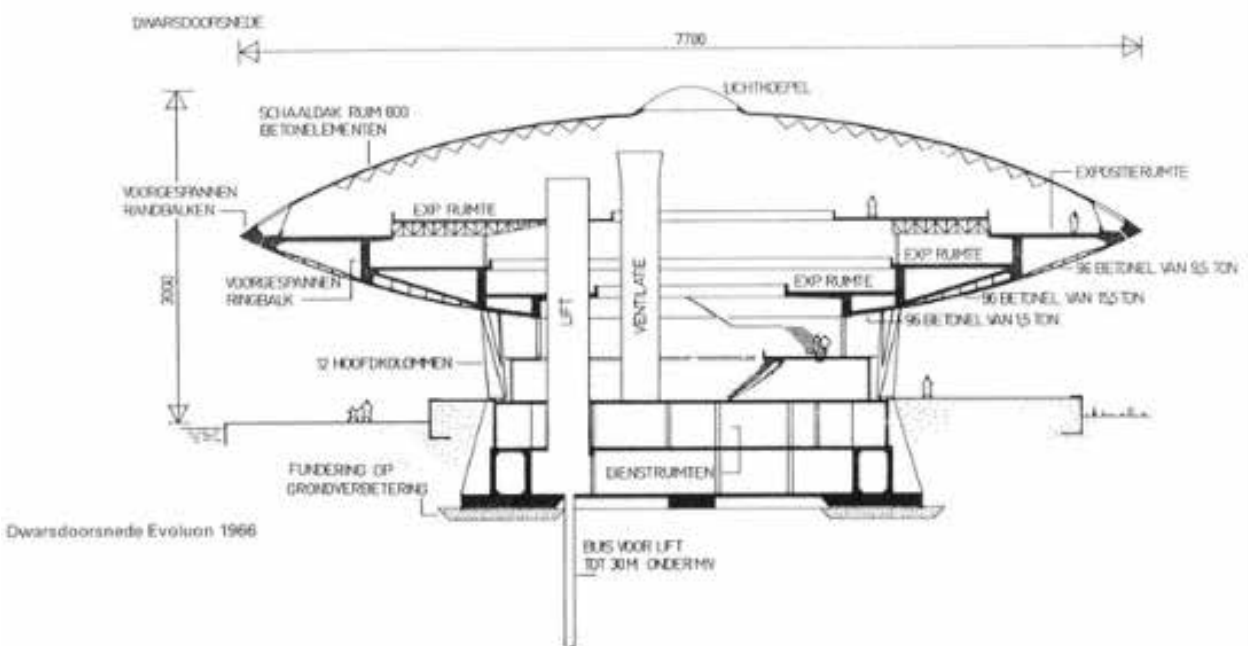
Aan wiens brein de schotelvorm is ontsproten valt niet meer met zekerheid vast te stellen. De architecten zijn gezamenlijk aan de slag gegaan met wat aanvankelijk Project '66 heet en niet veel later tot Evoluon wordt omgedoopt. Uiteindelijk krijgen beide architecten het ontwerp op hun naam.

De uitwerking van het plan kost – zoals al opgemerkt – de nodige hoofdbreken. De architecten krijgen daarbij assistentie van het Architecten- en Ingenieursbureau (AIB) van Philips en bouwer Hollandse Bouwmaatschappij (HBM). TNO in Delft maakt schaalmodellen om de deugdelijkheid van de constructie te testen.

Eiffeltoren

Nog even terug naar Parijs. Daar is honderd jaar na de Franse revolutie de Eiffeltoren gebouwd. Het bouwwerk – met zijn ruim 300 meter lange tijd het hoogste van Europa – is uitsluitend bedoeld om te imponeren als entree van de wereldtentoonstelling van 1889. Na twintig jaar zal de toren worden gesloopt. Veel Parijzenaren die het gebouw spuuglelijk vinden, kijken daar naar uit. De plannen wijzigen echter als blijkt dat de toren door zijn hoogte heel geschikt is om er antennes op te plaatsen voor radio en later televisie. De toren blijft staan en groeit uit tot een verder nutteloze toeristische attractie die haar weerga niet kent.

In tegenstelling tot de Eiffeltoren is de bijzondere architectuur van het Evoluon meer dan louter uiterlijk vertoon: vorm en inhoud kunnen niet los van elkaar worden gezien. De opzet is voor alles om een passende behuizing te scheppen voor een technologietentoonstelling. Het idee valt in goede aarde bij de gemeente, die de grond – een driehoekig terrein van 5,5 hectare – aan Philips schenkt.

▲ Dwarsdoorsnede Evoluon. © Uit: Ir. Louis C. Kalf/Het artistieke geweten van Philips/Peter van Dam

Als het ontwerp in september 1964 is goedgekeurd, resten voor de bouw nog slechts twee jaar. Strikte overheidsregels schrijven echter voor dat de beschikbare bouwcapaciteit grotendeels moet worden ingezet voor woningbouw. Door te schuiven met andere Philips-projecten krijgt Frits Philips van de minister gedaan dat voldoende bouwvakkers vrijgemaakt mogen worden voor het Evoluon. De unieke vormgeving vergt het uiterste van de bouwers. Daar komt nog bij dat twee strenge winters de aannemer dwingen tot kunstgrepen als het werken met verwarmde betonspecie die moet uitharden in speciale droogtenten.

Intussen is het besluit gevallen om van de expositie geen veredelde etalage van Philips-producten te maken maar een tentoonstelling over de betekenis van wetenschap en techniek voor de mensheid. Professor J. Schouten van het Eindhovense Instituut voor Perceptie Onderzoek ontwikkelt de inhoud van de expositie, die verder wordt uitgewerkt door de gerenommeerde Britse tentoonstellingsontwerper James Gardner.

Prins Bernhard opent het Evoluon op een eigentijdse manier. Het invoeren van een ponskaart brengt een licht- en geluidsspektakel op gang, waarna de grote toegangsdeuren zich openen.

Schoolreisjes

Op 24 september 1966 – de dag waarop Philips zijn 75-jarig bestaan viert – opent prins Bernhard het Evoluon. Alleen al de schotel, die rust op V-vormige kolommen, is met zijn 7.500 ton zo'n 200 ton zwaarder dan de Eiffeltoren. Binnen in de schotel met een doorsnee van 77 meter kunnen de bezoekers zich op drie ringen vergapen aan de wonderen van de techniek. Spelenderwijs kunnen zij er ontdekken hoe bijvoorbeeld telefonie, televisie en verlichting werken en hoe een stoommachine functioneert en een benzinemotor. De levendige manier waarop natuurkundige en andere verschijnselen worden uitgelegd maakt van het Evoluon een geliefde bestemming voor gezinsuitjes en schoolreisjes.

Als Philips in moeilijker vaarwater komt, gaat het steeds meer aanhikken tegen de kosten van het bij de tijd houden van de tentoonstelling. De expositie verliest gaandeweg haar aantrekkelijkheid. Als het concern in 1989 de stekker eruit trekt zijn er niettemin tien miljoen mensen over de vloer geweest. Met het beëindigen van de expositie wordt de ziel uit het Evoluon gerukt.

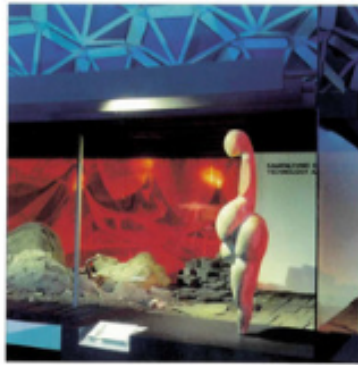
Topman Jan Timmer doet begin jaren negentig nog een dappere poging om van het Evoluon het Philips Competence Centre te maken. Er worden een auditorium bijgebouwd en VIP-rooms, conferentieruimtes en kantoren. Als ontvangst-, conferentie- en expositieruimte moet het vernieuwde Evoluon dienen als symbool van de wederopleving van Philips, dat dan midden in de Centurion-operatie zit waarbij tienduizenden banen verloren gaan.

De nieuwe bestemming beklijft niet, zeker niet als Timmers opvolger Cor Boonstra het hoofdkantoor van Philips naar Amsterdam verhuist. In 1998 wordt het Evoluon als World Class Conference Centre ook opengesteld voor derden. Een plan om het Evoluon te omringen met nieuwe kantoren voor Philips Nederland stuit in 1999 op bezwaren van architect Leo de Bever. Sindsdien leven er ideeën om van het Evoluon opnieuw een centrum van innovatie en technologie te maken maar dan als icoon van Brainport. Dat is in feite nog steeds de stand van zaken, ook nu verkoop voor de deur staat.

Evoluon, permanente tentoonstelling
ingericht door James Gardner, 1966 ¹¹⁴

89

▲ Beelden van de permanente tentoonstelling zoals die ooit was te zien in het Evoluon. © Uit: Ir. Louis C. Kalff/Het artistieke geweten van Philips Peter van Dam

Cadeau

Voor Philips is het Evoluon – ooit gepresenteerd als cadeau aan de geboortestad van het concern - een financieel blok aan het been geworden waar het op een verantwoorde manier vanaf wil. De nieuwe eigenaren – Foolen & Reijs Vastgoed en Hurks Vastgoedontwikkeling - staan voor de opgave om het gebouw niet alleen te behouden maar om het ook zijn ziel terug te geven. Nog belangrijker dan dat het Evoluon van alle kanten goed zichtbaar blijft, is dat het gebouw en dan vooral de schotel weer een zinnige inhoud krijgt.

Het Evoluon is net als de Eiffeltoren het resultaat van groots en gedurfd denken, niet gehinderd door technische, financiële en andere beperkingen. Voor de bouw van de Eiffeltoren moest onder meer de weerstand worden overwonnen van 300 kunstenaars onder wie bekende namen als Émile Zola en Guy de Maupassant. De kosten ervan vielen 1,5 miljoen frank hoger uit dan geraamd. Voor de bouw van het Evoluon moesten vooral technische barrières worden geslecht. De bouw kostte 10 miljoen gulden en de inrichting nog eens 4 miljoen, terwijl Frits Philips de concerntop een totaalbedrag van tussen de 4 en 5 miljoen had voorgespiegeld.

De nieuwe eigenaren van het Evoluon presenteren zich als 'visionaire durvers'. Zij willen de stad haar icoon teruggeven 'met als extra cadeau een park met sprookjesachtige allure waarin het erfgoed van Philips tot zijn recht komt'. Samen met regionale partners willen zij van het Evoluon 'een internationale top-plek van techniek, kennis en ontmoeting maken'. De ambitieuze plannen die onder meer voorzien in de komst van een hotel, horeca en dependances van bijvoorbeeld de Ontdekkfabriek en de Internationale School, moeten nog worden uitgewerkt.

Sterrenrestaurant

Gemakkelijk wordt dat niet. De eigenaren hebben de medewerking nodig van veel partijen en zullen door minstens zoveel partijen op de vingers worden gekeken: Philips, de nazaten van de architecten, de Vrienden van het Evoluon, Rijksmonumenten, de gemeente, de Van Abbestichting en heel veel Eindhovenaren, die allemaal een mening hebben.

Als zij echt de grootse en gedurfde denkers zijn die het Evoluon aan een nieuwe toekomst kunnen helpen, zullen zij zich niet laten dwarsbomen door benepen protesten die voortkomen uit een hang naar het verleden. Dat zou ook haaks staan op het streven om van het icoon van Eindhoven weer een symbool te maken van vernieuwing. Er een sterrenrestaurant in vestigen, zoals in de Eiffeltoren, kan altijd nog.

▲ Louis Kalff met het Evoluon op de achtergrond, September 1968. © uit: Ir. Louis C. Kalff Het artistieke geweten van Philips

